

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

*Tento materiál vznikl jako součást projektu
EduCom, který je spolufinancován Evropským
sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.*

Příklady jednoduchých technických úloh ve strojírenství a jejich řešení

doc. Dr. Ing. Elias TOMEH
e-mail: elias.tomeh@tul.cz
Technická univerzita v Liberci

Úvod do strojírenství

**Technické univerzity v Liberci a partneři
Preciosa, a.s. a TOS Varnsdorf a.s.**

9.1.2013

Obsah přednášky

- 1. Základní teoretický aparát a další potřebné znalosti k řešení technických problémů**
- 2. Fyzikální veličiny, jejich jednotky, vztahy mezi nimi a nejdůležitější rovnice**
- 3. Příklady jednoduchých technických úloh ve strojírenství a jejich řešení**

Příklady jednoduchých technických úloh ve strojírenství a jejich řešení

Základní teoretický aparát a další potřebné znalosti k řešení technických problémů

KONSTRUKTIVNÍ GEOMETRIE, GRAFICKÝ PROJEV

FYZIKA: fyzikální veličiny a jejich rozměry, vlastnosti látek, molekulární a tepelné jevy, elektřina a magnetismus, optika

CHEMIE: vybrané partie pro řešení různých úloh ve strojírenství (nauka o materiálu, procesy spalování, ...)

TECHNICKÁ MECHANIKA: mechanika soustav tuhých těles (statika, kinematika, dynamika, pružnost a pevnost, nauka o kmitání), mechanika tekutin (termodynamika, hydromechanika, proudění)

TECHNICKÁ MĚŘENÍ

JAZYKOVÁ VYBAVENOST

Příklady jednoduchých technických úloh ve strojírenství a jejich řešení

Základní teoretický aparát a další potřebné znalosti k řešení technických problémů

MATEMATIKA: logické uvažování, matematické nástroje

- elementární matematika (algebra, geometrie, goniometrie a trigonometrie)
- vyšší matematika (matematická analýza, analytická geometrie, diferenciální a integrální počet, diferenciální rovnice, statistická analýza, numerická matematika)

Příklady jednoduchých technických úloh ve strojírenství a jejich řešení

Fyzikální veličiny, jejich jednotky, vztahy mezi nimi a nejdůležitější rovnice

- Základní jednotky, odvozené jednotky hlavní a vedlejší, násobky a díly základních a odvozených jednotek
- Měrné jednotky (fyzikální veličina, vztažená na jednotku jiné fyzikální veličiny)
- Jednotky pro soustavu tuhých těles (hmotnost, délka, čas, rychlost, zrychlení, síla, hybnost, moment síly, mechanická práce, ...)
- Jednotky v mechanice tekutin (průtok, tlak, povrchové napětí, dynamická viskozita, ...)
- Jednotky v termodynamice (teplota, teplo, měrná tepelná kapacita, plynová konstanta, ...)

Příklady jednoduchých technických úloh ve strojírenství a jejich řešení

Fyzikální veličiny, jejich jednotky, vztahy mezi nimi a nejdůležitější rovnice

- Pohybové rovnice, zákony zachování (hmoty, energie, ...), rovnice kontinuity, stavová rovnice, ...
- Rozměrová analýza – základní kontrola správnosti vztahu, popisujícího matematickým zápisem fyzikální děje, chování soustavy, ...

Chemické vlastnosti látek

- Složení nejvíce používaných látek ve strojírenství (vč. atmosférického vzduchu a jeho vlastností), chemické vzorce a rovnice, hoření jako jeden ze základních chemických procesů ve strojírenství (slučovací rovnice, hmotnostní bilance, ...)

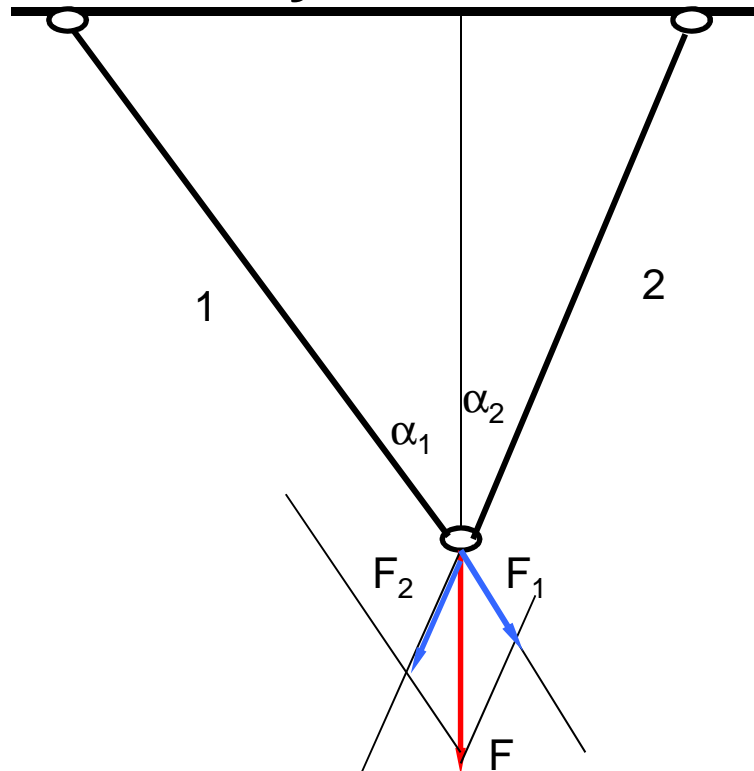
Příklady jednoduchých technických úloh ve strojírenství a jejich řešení

Na dalších snímcích jsou ukázky technických problémů, k jejichž řešení postačí středoškolská matematika a fyzika.

Poznámka:

K ověření fyzikální správnosti sestavených rovnic se doporučuje provést rozměrovou analýzu, tj. za jednotlivé fyzikální veličiny v rovnici dosadit jejich rozměr v základních jednotkách.

Určete síly v táhlech závěsu

- Závěs, vytvořený pruty 1 a 2, je zatížený silou F ve spoji obou prutů.
- Vektor síly F lze rozložit na vektory sil F_1 a F_2 , které vychází ze spoje obou prutů a směřují v pomyslném prodloužení prutů 1 a 2. Síly F_1 a F_2 představují zatížení prutů 1 a 2.
- Velikost sil F_1 a F_2 se určí z podmínky, aby jejich vektorový součet byl shodný s vektorem síly F .
- Řešení této úlohy lze jednoduše provést graficky nebo výpočtově z podmínky silové rovnováhy pro složky sil do svislého a vodorovný směru.

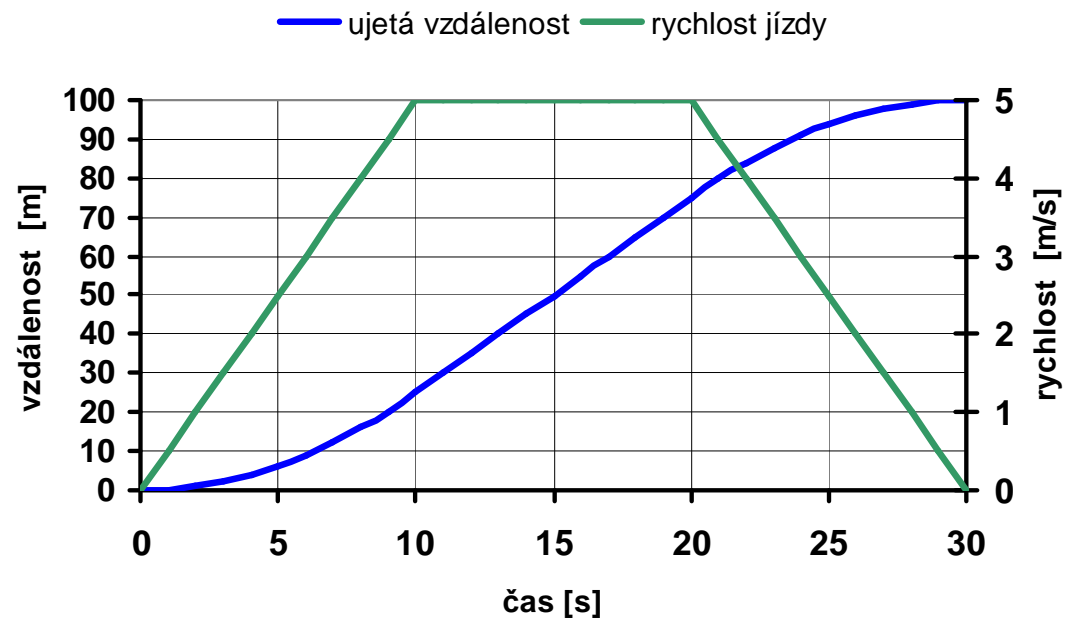
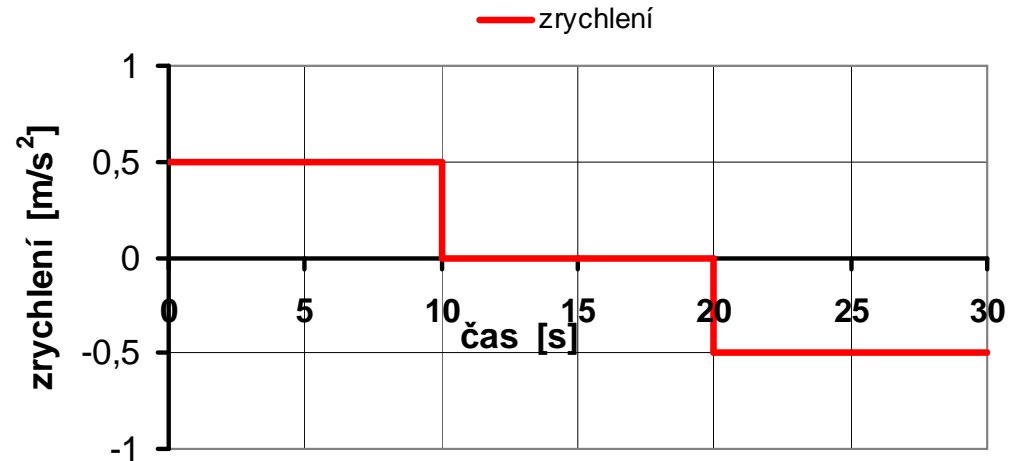
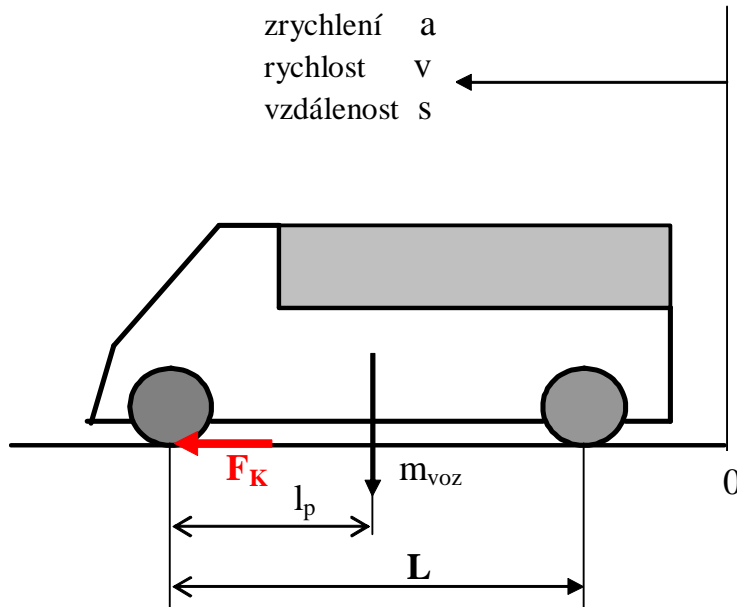
Rovnice silové rovnováhy: $\uparrow F_1 \cdot \cos \alpha_1 + F_2 \cdot \cos \alpha_2 = F$ (pro svislý směr)

$\rightarrow F_1 \cdot \sin \alpha_1 = F_2 \cdot \sin \alpha_2$ (pro vodorovný směr)

Rychlost a ujetá vzdálenost při rovnoměrném pohybu vozidla

- pohyb rovnoměrně zrychlený,
- konstantní rychlostí,
- a rovnoměrně zpomalený)

Obecně (pomocí vyšší matematiky):

Rychlost je první derivací dráhy podle času

$$v = \frac{\Delta s}{\Delta t} = \frac{ds}{dt} = \dot{s}$$

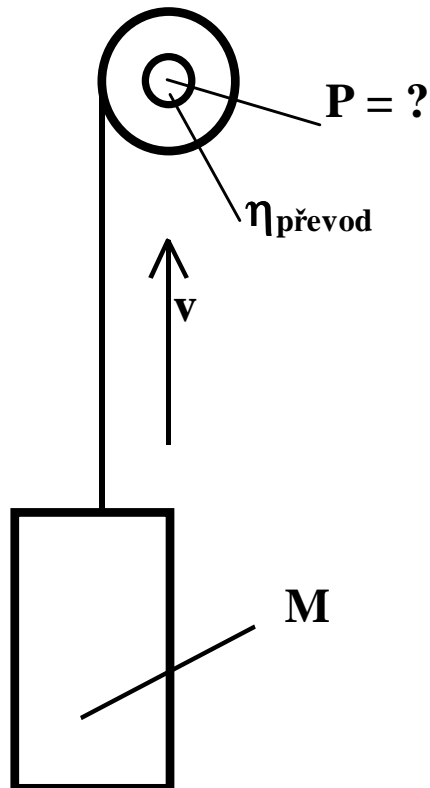
Zrychlení je první derivací rychlosti podle času

$$a = \frac{\Delta v}{\Delta t} = \frac{dv}{dt} = \frac{d^2 s}{dt^2} = \dot{v} = \ddot{s}$$

Vzdálenost

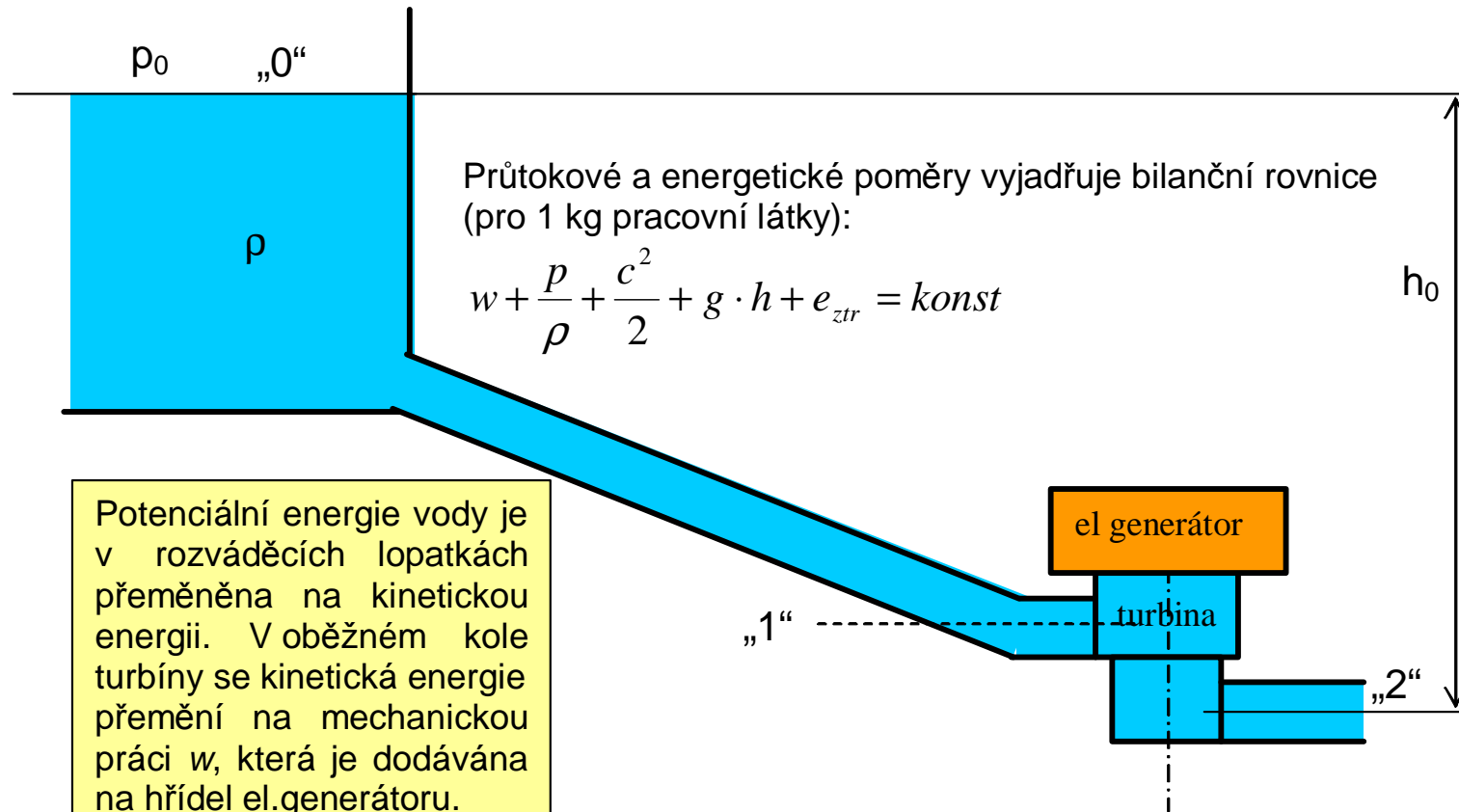
$$s = \int_{t_1}^{t_2} v \cdot dt \quad v = f(t)$$

Stanovte okamžitý výkon elektromotoru, potřebný k pohonu zdvihacího zařízení.

Postup řešení: Výkon = (síla x rychlost) / účinnost

$$P = M \cdot g \cdot v \cdot \frac{1}{\eta_{přev}}$$

Měrná práce 1 kg vody (pracovní látky) turbínou je $w_T = g \cdot h_0 \cdot \eta_T$. Při hmotnostním průtoku vody turbínou $\dot{m}$ v [kg/s] a mechanické účinnosti η_m potom výkon turbíny bude

$$P_T = \dot{m} \cdot w_T \cdot \eta_m$$

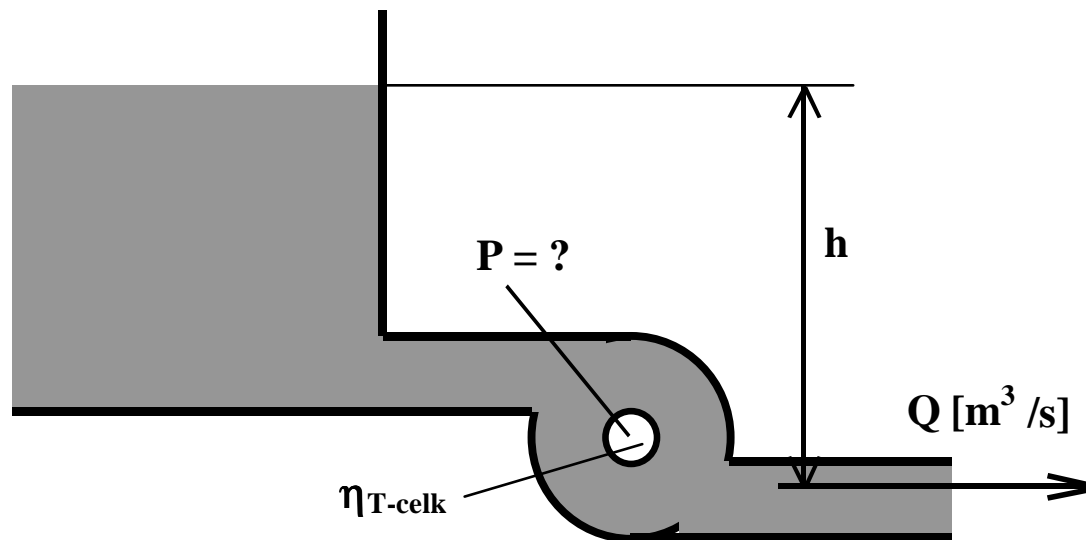
Příklad: Pro $h_0 = 50$ m, $Q = 10$ m³/s, $\eta_T = 0,9$ a $\eta_m = 0,97$ bude výkon turbíny $P_T = 4,28$ MW

Stanovte výkon vodní turbíny, která pracuje s celkovým spádem h a průtokem vody turbinou Q .

Postup řešení:

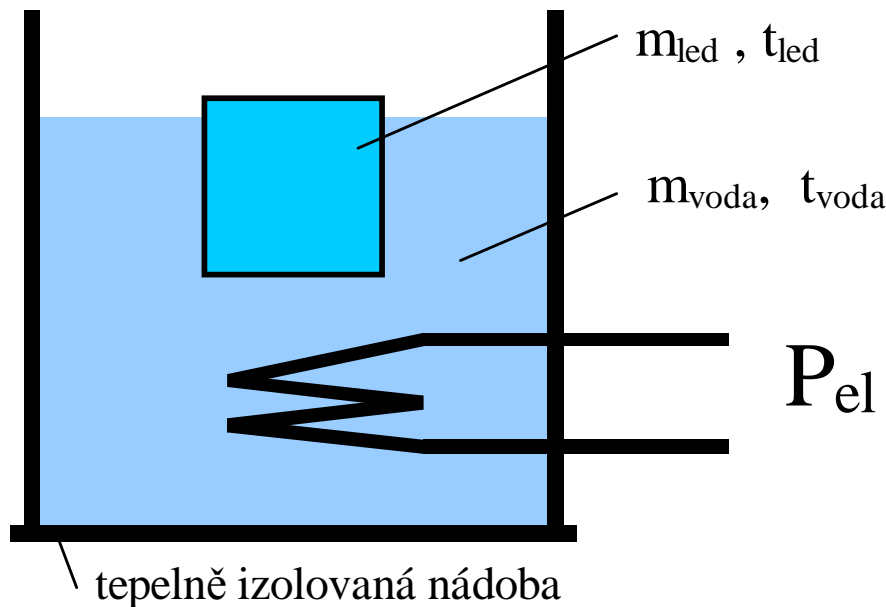
Výkon = hmotnostní tok $\times$ měrná práce 1kg prac.látky $\times$ celková účinnost

měrná práce 1kg pracovní látky = využitá potenciální energie ($w = g \cdot h$)

$$P = Q \cdot \rho \cdot w \cdot \eta_{T-celk} = Q \cdot \rho \cdot g \cdot h \cdot \eta_{T-celk}$$

Vypočítejte teplotu vody v izolované nádobě, jestliže do vody byla vložena kostka ledu a elektrickým ohřívákem byla voda v nádobě po určité době ohřívána. Během ohřívání vody kostka ledu zcela roztaje.

Postup řešení:

Vychází se z rovnice tepelné bilance počátečního stavu, tepelných změn a konečného stavu. Vzhledem k tomu, že v bilanci tepelných změn se kalkuluje pouze s rozdíly teplot, lze tepelnou bilanci sestavovat pro teploty ve $^{\circ}\text{C}$. Konečná teplota $t_{\text{výsl}}$ (stanovená za předpokladu, že kostka ledu ve vodě v nádobě úplně roztaje se vypočte z bilanční rovnice

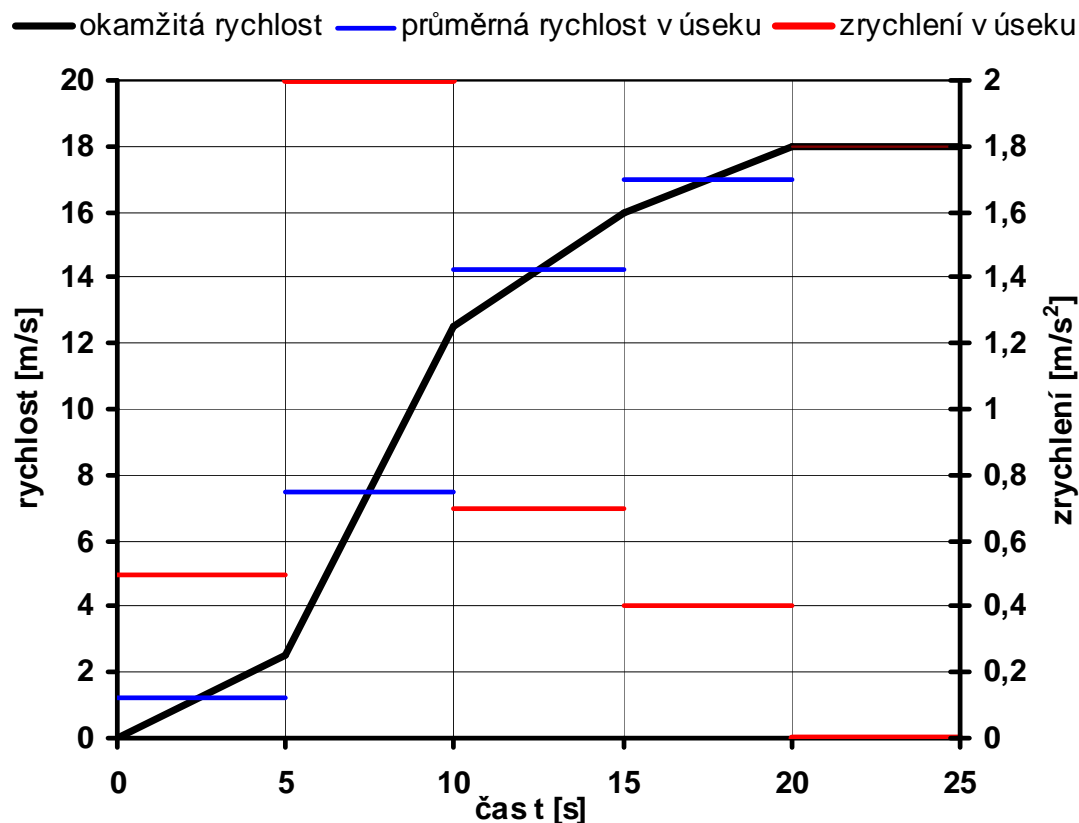
$$m_{\text{voda}} \cdot c \cdot t_{\text{voda}} + m_{\text{led}} \cdot c \cdot t_{\text{led}} + Q_{\text{el}} - m_{\text{led}} \cdot L_{\text{led}} = (m_{\text{voda}} + m_{\text{led}}) \cdot c \cdot t_{\text{výsl}}$$

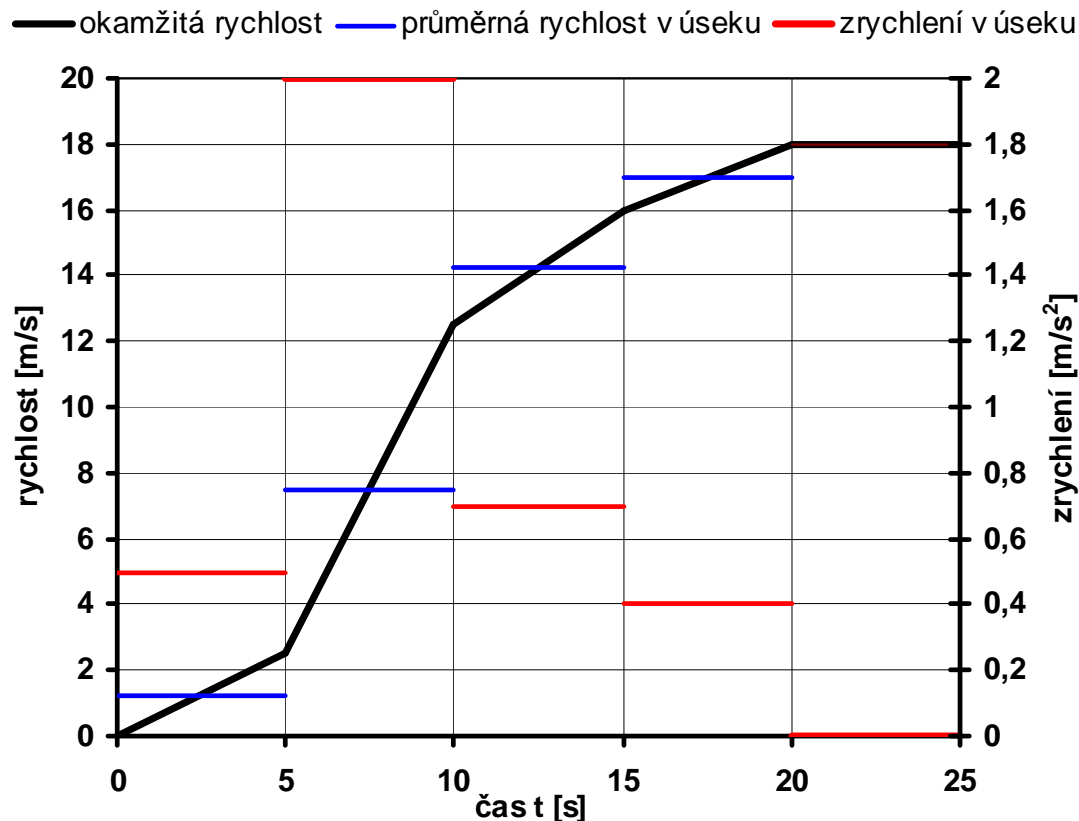
Teplo přivedené do vody v nádobě elektrickým ohřívákem se stanoví z výkonu elektrického ohříváče P_{el} a času jeho zapnutí $\Delta\tau$ v sekundách:

$$Q_{\text{el}} = P_{\text{el}} \cdot \Delta\tau$$

Vozidlo se v časovém intervalu 0 až 25 sekund pohybuje rychlostí, zakreslenou v grafu. Doplňte k zakreslenému průběhu rychlosti hodnoty zrychlení v jednotlivých úsecích. Uveďte matematický zápis obecného vztahu mezi zrychlením a rychlostí.

Vypočítejte, jako vzdálenost vozidlo ujede za 25 sekund.

Řešení: V jednotlivých úsecích od 0 do 20 sekund je pohyb rovnoměrně zrychlený, v úseku 20-25 sekund je rychlost konstantní. Zrychlení v jednotlivých úsecích je určeno vztahem

$$a = \frac{\Delta v}{\Delta t}$$

tj. přírůstkem rychlosti Δv během časového intervalu Δt .

Obecně je zrychlení určeno první derivací rychlosti podle času:

$$a = \frac{dv}{dt}$$

Ujetou vzdálenost určuje v obecném tvaru rovnice $ds = v \cdot dt$. Vzhledem k tomu, že vozidlo se pohybuje v jednotlivých úsecích rovnoměrně zrychleným pohybem, lze postupovat tak, že v jednotlivých úsecích určíme průměrnou rychlost vozidla (tj. konstantní v daném úseku).

$$v_{prům(0-5)} = \frac{v_0 + v_5}{2} \quad s_{0-5} = v_{prům(0-5)} \cdot t_{0-5}$$

Ujetá vzdálenost je potom součtem ujeté vzdálenosti v jednotlivých úsecích.

Výkon větrné elektrárny

Postup řešení: Výkon = hmotnostní tok $\times$ měrná práce 1kg prac.látky $\times$ celková účinnost

Hmotnostní tok:

Kruhovou plochou rotoru S_R protéká atmosférický vzduch rychlostí v . Hustota atmosférického vzduchu je ρ_v .

$$m_v = \pi \cdot \frac{D^2}{4} \cdot v \cdot \rho_v$$

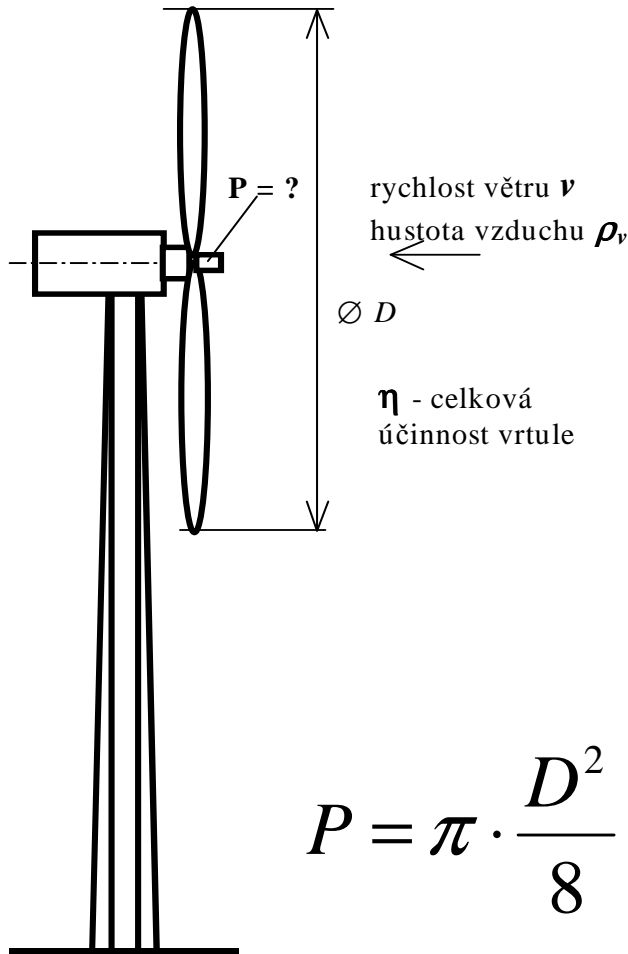
měrná práce 1kg pracovní látky = kinetická energie proudícího vzduchu

$$w = \frac{1}{2} \cdot v^2$$

$$P = m \cdot w \cdot \eta = \pi \cdot \frac{D^2}{4} \cdot v \cdot \rho_v \cdot \frac{1}{2} \cdot v^2 \cdot \eta$$

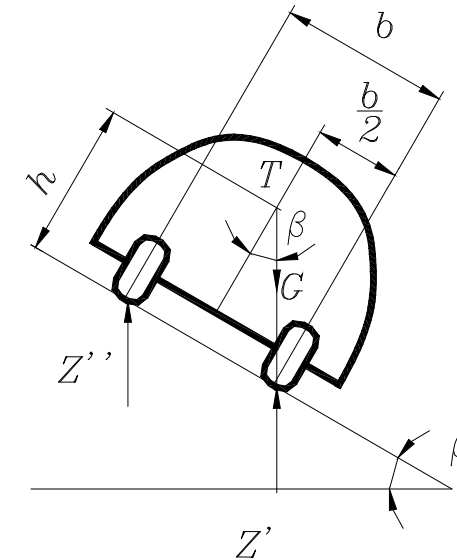
$$P = \pi \cdot \frac{D^2}{8} \cdot \rho_v \cdot v^3 \cdot \eta$$

Účinnost vrtule závisí na rychlosti větru: při rychlosti $v = 10$ m/s je $\eta \approx 0,35$, pro rychlost $v = 20$ m/s je $\eta \approx 0,20$.

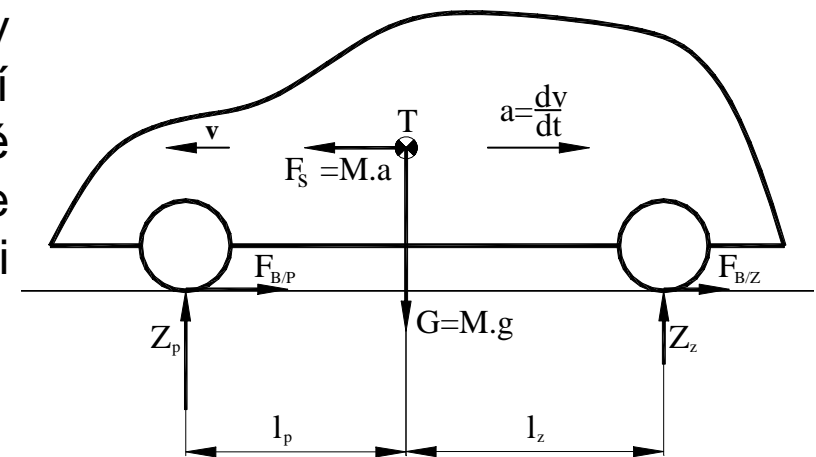

Následující schémata ukazují příklady základních výpočtových kontrol na motorovém vozidle a jejich důležitost pro jízdní (provozní) vlastnosti.

Schematické znázornění způsobu určování výškové polohy těžiště vozidla metodou příčného naklonění (při zablokovaném pérování se vozidlo s plošinou nakloní až do ztráty stability): výška těžiště se vypočítá pomocí úhlu β . Znalost výškové polohy těžiště je nutná pro vyšetřování stability vozidla v různých jízdních situacích.

Znázornění základní situace vozidla při brzdění v přímé jízdě: brzděním dochází k přerozdělení zatížení přední a zadní nápravy a ke změně brzdících účinků na jednotlivých kolech. Úloha je významná pro konstrukční řešení a optimalizaci ovládání a regulace brzdového ústrojí vozidla.

Pístové spalovací motory (PSM)

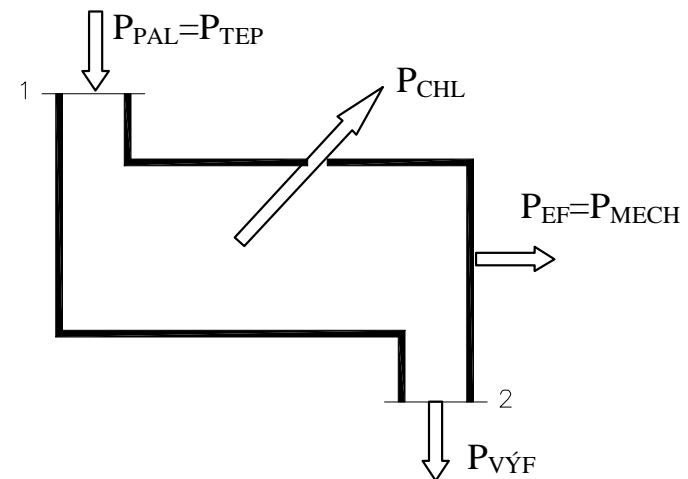
PSM tvoří podstatnou část všech tepelných motorů, tedy strojů, ve kterých se mění tepelná energie na mechanickou práci. Jsou to stroje, pracující v otevřeném cyklu a tepelná energie, určená k přeměně na energii mechanickou, se získává chemickou cestou, spalováním hořlavé směsi paliva se vzduchem uvnitř motoru.

Celkovou výkonovou bilanci vyjadřuje rovnice

$$P_{TEP} = P_{EF} + P_{CHL} + P_{VÝF.}$$

Zjednodušeně se odhaduje

$$P_{EF} \cong P_{CHL} \cong P_{VÝF.}$$

Děkuji za pozornost

Tato přednáška byla inovována v rámci projektu EduCom
CZ.1.07/2.2.00/15.0089

EduCom - Inovace studijních programů s ohledem na
požadavky a potřeby průmyslové praxe zavedením inovativního
vzdělávacího systému "Výukový podnik"